Z. 40 F 189

DE GECONCENTREERDE STELLING IN GROOT-ATJEH

MET SCHETSKAART.

BIBLIOTHEEK VAN DE 2E KAMER DER STATEN-GENERAAL.

'S-GRAVENHAGE,
DE GEBROEDERS VAN CLEEF.
1885.

IX. F. 122 b

Br No5-817
'Z 40 F 189

DE GECONCENTREERDE STELLING IN GROOT-ATJEH

MET SCHETSKAART.

BIBLIOTHEEK
VAN DE 2E KAMER DER
STATEN-GENERAAL.

'S-GRAVENHAGE,
DE GEBROEDERS VAN CLEEF.
1885.

Op den 19n Augustus 1884 nam de Gouverneur-Generaal van Nederlandsch-Indië verschillende besluiten, waardoor de toestand in Atjeh eene algeheele verandering zoude ondergaan.

Het civiel bestuur, dat zich ondanks de herhaalde afkeurende oordeelvellingen, zoowel door mannen van gezag als door de gebeurtenissen zelven uitgesproken, gedurende ruim drie jaren had weten staande te houden, trad af; het civiel en militair gezag werd weder vereenigd in de handen van een militairen Gouverneur, den kolonel H. DEMMENI; ja, men ging op dezen weg nog verder dan het geval was geweest vóórdat de Generaal VAN DER HEYDEN door den Gouverneur PRUYS VAN DER HOEVEN vervangen was: de controleurs in de onderafdeelingen van Groot-Atjeh werden afgeschaft; de functiën van den assistent-resident ter Westkust (standplaats Melaboeh) en van den controleur te Segli werden opgedragen aan de

daar gevestigde militaire commandanten; de betrekkingen van assistent-resident ter Noord- en Oostkust (standplaats Telok-Semawé) en van controleur der onderafdeeling Samalanga werden ingetrokken, evenals de militaire bezettingen op beide laatstgenoemde plaatsen.

Verder werd vastgesteld, welke de nieuw in te nemen geconcentreerde stelling in Groot-Atjeh zoude zijn, waarbinnen het door ons bezette gebied voortaan zoude zijn begrensd en, in hoofdtrekken, op welke wijze deze stelling zoude worden ingericht en bezet; in verband hiermede zouden de posten buiten de nieuwe linie geleidelijk worden opgeheven en een deel der veldbataljons van Atjeh naar Java terugkeeren. Het bezetten der nieuwe stelling en het ontruimen der daarbuiten gelegen versterkingen moest uiterlijk op 1 Maart 1885 afgeloopen zijn.

De taak, hiermede aan het nieuwe bestuur van Atjeh opgedragen, was veelomvattend. De inspanning van alle krachten werd vereischt, om den geregelden en snellen voortgang van de uitgebreide werken te verzekeren en om het intrekken der te ontruimen posten en den afvoer der vele goederen en materialen van daar op eervolle wijze en met geringe verliezen te doen plaats hebben.

Die taak is thans voor verreweg het grootste deel volbracht: de nieuwe linie van versterkingen is sedert het eind van Februari jl. bezet, slechts enkele posten moeten nog worden verbouwd of voltooid; het nieuwe wegennet, dat eene uitstekende verbinding tusschen de posten onderling en met Kota-Radja zal vormen, nadert zijne voltooiing; alle buiten de nieuwe linie gelegen versterkingen, met uitzondering van Tjot-Goe, waren op 28 Februari ontruimd; drie veldbataljons, het 10e, het 11e en het 2e keerden in het laatst van Februari, het begin van Maart en in Juli naar Java terug.

Het kan dus niet ontijdig heeten, thans een kort overzicht te geven van de inrichting onzer geconcentreerde stelling en van het resultaat, dat men van de wijziging onzer te Atjeh gevolgde politiek in billijkheid mag verwachten. De verschillende dagblad-artikels, die hierover achtereenvolgens het licht zagen, geven den lezer geene gelegenheid, zich daarvan een juist en duidelijk beeld te vormen. Geschreven onder den indruk van het oogenblik door personen, die dikwijls met eene zeer verschillende mate van kennis de zaken beoordeelen, vormen zij eene reeks van weinig verbandhoudende beschouwingen, somtijds gegrond op niet voldoende of niet juist bekende feiten en toestanden. De lezer van die artikels zal

zich dus afvragen: welke is de politiek, thans door het bestuur in Atjeh gevolgd, hoe is onze nieuwe stelling ingericht, hoe is tegenwoordig de toestand des lands en der bevolking, wat mogen wij voor de toekomst verwachten? In het volgende zal getracht worden, op deze vragen een kort antwoord te geven.

HET BESLUIT DER CONCENTRATIE.

Wie een blik slaat op de laatst verschenen Overzichtskaart van Groot-Atjeh, zal ontwaren, dat de versterkingen, die wij in Augustus 1884 bezet hielden, verspreid waren over het grootste deel van de drie sagi's, waarin Groot-Atjeh verdeeld is (die der XXV, der XXVI en der XXII Moekims).

Voor een deel waren zij op de verschillende punten tot stand gekomen tengevolge van de veroveringstochten van den Generaal Pel, waardoor de IV Moekims in onze macht kwamen en de aanvankelijk zeer enge kring van posten rond Kota-Radja werd uitgebreid tot nabij de lijn Biloel-Lambaroe-Pango-Lamjong, welke lijn, Noordwaarts tot de koeala Gigieng doorgetrokken, tot in den aanvang van 1878 ongeveer de Oostelijke grens van ons gebied vormde; voor een ander deel werden zij opgericht tijdens en na de expeditiën in 1878 en 1879 in de XXII en XXVI Moekims door den Generaal van der Heyden.

Een bepaald gebied omsloten die versterkingen niet. Kon men zich al met eenigen goeden wil voorstellen, dat de posten Pakan-Kroeng-Tjoet, Lamjong, Oleh-Karang, Lampermej, Lambaroe, Tjot-Goe, Ketapan-Doea en Pakan-Badak, welke in Augustus 1884 nog alle bestonden, de versterkte grenslijn vormden van eene bezette landstreek, met de overige posten was dit geenszins het geval.

De lijn van Pakan-Badak over Boekit-Seboen en Boekit-Lampaja naar Kroeng-Raba doorsneed de IV Moekims, doch omsloot niets; de aard van het terrein, dat zich aan beide zijden der kloof van Beradin in vrij steile heuvelrijen verheft, belette trouwens, zich hier in de breedte uit te breiden, zoodat men zich met deze enkele transportlijn moest vergenoegen.

In de XXVI Moekims had men Toengkoeb bezet gehouden en, ofschoon ook de communicatieweg daarheen aan beide zijden onbeschermd was, kon dit nadeel slechts van zeer gering belang geacht worden, omdat de afstand tot Lamjong zeer gering — $1^1/_2$ paal — was.

Geheel anders was het echter in de XXII Moekims gesteld. Had het vooruitrukken in deze streek in 1878 het versterken eener goede communicatielijn al noodzakelijk gemaakt, die lijn bleef slechts voor offensieve bewegingen haar nut behouden. Trouwens na het bezetten der XXII Moekims had men van verdere offensieve handelingen in dit deel van het binnenland van Atjeh nog in geenen deele afgezien.

Zoolang men nu de gelegenheid tot voortdringen aan deze zijde niet onvoorwaardelijk wilde prijsgeven, was het bezit van een goeden versterkten transportweg hier een vereischte. Als zoodanig, als *communicatielijn dus bij offensieve operatiën Oostwaarts van Glé-kambing*, had de weg langs Lambaroe, Anagaloeng, Lepong-Ara, (later ook Samagani), Tjot-Basetoel, Long-Lemoh, Glé-kambing, Djerir reden van bestaan. Op hetzelfde oogenblik echter dat men van een verder voortrukken zoude afzien, verviel daarmede ook het nut dezer lange lijn: zij omsloot geen gebied; slechts aan haar einde en in het midden had zij eenige breedte door het versterken van Indrapoeri en van Montasik, Panteh-karang en Senelop; voor

het overige vormde zij een $12^1/_4$ paal langen, aan beide zijden volkomen onbeschermden transportweg.

Ware nu de bevolking der XXII Moekims na de verovering in 1878 steeds rustig gebleven, dan zoude het nadeel van het bezit dier blootgestelde communicatielijn niet in die mate gebleken zijn, als later het geval was, toen die bevolking zich voor een groot deel schaarde aan de zijde eener partij, die het verzet tegen het Nederlandsch gezag als den heiligen oorlog predikte, die van alle zijden in Groot-Atjeh en de Onderhoorigheden de daarvoor noodige fondsen (wang sabil) inzamelde, en welker benden telkens aanvulling van strijders kregen uit de bovenstreken der kuststaatjes, vooral van de Noordkust.

Wel zoude ons ook die oorlogspartij, zelfs al had de bevolking van Groot-Atjeh geen deel genomen aan de woelingen, gedurig verliezen hebben kunnen doen lijden op de lijn tot Djerir; doch wellicht zoude het niet onmogelijk zijn geweest, vooral ook toen over Pajaoe een gemeenschapsweg tusschen de XXII en XXVI Moekims (Anagaloeng en Toengkoeb) bestond, de macht dier partij te breken en haar benden voorgoed uiteen te drijven. Hoe menigmaal toch had men reeds in de Indische oorlogvoering eene veel grootere streek bezet gehouden zonder dat men het land als het ware met posten bezaaide; hoe dikwijls reeds had men zich moeten vergenoegen met het bezit van zeer lange transportlijnen met enkele posten op de voornaamste punten; wellicht zoude dit stelsel ook in Groot-Atjeh op den duur tot de onderwerping hebben kunnen voeren!

Het is moeielijk uit te maken, welke kansen op slagen men hier heeft laten verloren gaan door de snelle opvolging

van verschillende stelsels van bestuur, door het telkens veranderen van tactiek. Eerst moest het civiel bestuur, met zoo volledig mogelijke terzijdestelling van allen militairen invloed, met ongemotiveerden spoed worden ingevoerd; daarna moest de even ontijdig geproclameerde vrede, trots de opvolgende steeds ernstiger wordende gebeurtenissen, in schijn gehandhaafd blijven, door aan de troepen het optreden te ontzeggen, ook waar dit optreden noodzakelijk ware geweest, en door aan civiele ambtenaren en gewapende politiedienaren een deel der taak van het leger op te dragen; later weder, doch te laat, dwongen de steeds dreigender handelingen der vijandelijke benden er toe, de troepen opnieuw te bezigen tot de vervulling van hun werkkring, waaraan zij ten deele onttrokken waren geweest. Het mag verondersteld worden, dat de gebeurtenissen in Atjeh in het tijdvak 1881—1884 in voldoende mate bekend zijn, om de bestuursverandering en de wisselingen van stelsel algemeen te doen betreuren. Het is trouwens hier niet de plaats, om daarover uit te weiden of te onderzoeken, welk aandeel ieder der begane fouten heeft gehad aan den achteruitgang van den toestand. Genoeg zij het te constateeren, dat onder de zich ontwikkelende toestanden het bezit der communicatielijn Lambaroe, Anagaloeng, Djerir, voerende door eene vijandelijke landstreek en aan beide zijden geheel blootgesteld, reeds in 1883 bleek een groot nadeel te zijn; dat men toen reeds, indien men het nog niet wist, de overtuiging kon krijgen, dat die gemeenschapsweg alle nut miste, nadat men van offensieve bewegingen geheel had afgezien; en dat er geene andere keuze overbleef dan: òf dien weg prijs te geven en terug te gaan tot de grenzen van het *feitelijk* onder ons gezag staand gebied, òf zich uit te

breiden in de breedte en, door het oprichten van meerdere posten, de communicatiën tegen aanvallen op de flanken te beveiligen.

Het opperbestuur koos in 1884 het eerste: door het bezetten eener geconcentreerde stelling zoude men eindelijk in staat zijn, Atjeh te *blijven* bezet houden, al koos ook de geheele bevolking de zijde der oorlogspartij, en dat wel zonder de groote verliezen aan troepen en de aanzienlijke offers aan geld, die de laatste jaren ons gekost hadden; men zoude een *beperkter* gebied bezetten, maar hier dan ook *feitelijk* meester zijn; men zoude prijsgeven wat daarbuiten lag, en waar het bestaan onzer heerschappij door een groot deel der bevolking ontkend en door de gebeurtenissen gelogenstraft werd. Men zoude dus blijven behouden wat men *feitelijk* bezat en afstand doen van de streken, waar ons gezag zich niet verder uitstrekte dan tot de onmiddellijke omgeving onzer versterkingen en waar onze blootgestelde communicatielijnen den vijand alle voordeelen aanboden en voor ons alleen nadeelen opleverden.

Of die keuze de beste is geweest, of de gebeurtenissen wellicht over tal van jaren niet weder zullen dwingen tot het heroveren van het prijsgegeven gebied binnenslands en dus tot het brengen van nieuwe offers, dit is eene vraag, waarover de gevoelens zeer verdeeld zijn. De toekomst zal hierover uitspraak moeten doen. Zeker is het echter, dat thans een bepaald *stelsel* is aangenomen, en even zeker, dat het ten hoogste wenschelijk is, aan dat stelsel onwrikbaar vast te houden, zoolang nog niet onverhoopt eene jarenlange ondervinding een afkeurend oordeel daarover zal hebben uitgesproken.

Eenmaal tot het innemen eener geconcentreerde stelling be-

sloten zijnde, moest nog eene andere vraag beantwoord worden, n.l. tot hoever die stelling zich zoude uitstrekken. In ieder geval moest de buitenste postenlinie onze hoofdvestiging, Kota-Radja en Olehleh, volkomen dekken en het bezit van volkomen veilige communicatiewegen verzekeren. Het komt ons voor, dat dit eigenlijk de eenige *stellige* voorwaarden zijn, die uit een militair oogpunt aan de grootere of kleinere uitgebreidheid moesten worden gesteld; door aan deze beide te voldoen, zoude toch het doel met de concentratie beoogd bereikt worden. Uit een politiek standpunt kon het wel is waar bovendien van belang zijn te bepalen, welke uitbreiding aan het te bezetten gebied moest worden gegeven, welke moekims en kampongs daarin moesten worden opgenomen, terwijl het verder wenschelijk moest geacht worden, niet te ver terug te gaan. Doch waar deze beschouwingen uit den aard der zaak moesten leiden tot de zucht naar grootere uitbreiding, behoorden zij geheel ondergeschikt te blijven aan de beide aangegeven *stellige* voorwaarden.

Het volkomen dekken onzer hoofdvestiging zoude het gemakkelijkst te bereiken zijn door een engen kring van versterkingen, op zoo korten afstand van Kota-Radja en Olehleh gelegen, dat het aan vijandelijke benden onmogelijk zoude worden gemaakt, zich binnen dien kring op te houden. Ook de veiligheid der communicatiën zoude, door het verkorten daarvan, in dezelfde mate toenemen. Het was derhalve noodzakelijk, aan deze beide overwegingen den wensch tot het beheerschen van een meer uitgebreid gebied op te offeren, te meer omdat met de uitgebreidheid der bezette streek ook de sterkte der bezetting van Groot-Atjeh gelijken tred zoude moeten houden en de Regeering de bezettingstroepen in ieder geval wilde verminderen.

De versterkingen, die wij in medio 1884 buiten Kota-Radja en Olehleh bezaten, waren:

a. in de IV Moekims: Boekit-Seboen, Boekit-Lampaja en Kroeng-Raba;

b. in de VI Moekims: Pakan-Badak;

c. in de IX Moekims: Ketapan-Doea en Tjot-Goe;

d. in de XXII Moekims: Lambaroe, Anagaloeng, Montasik, Senelop, Panteh-Karang, Lepong-Ara, Samagani, Tjot-Basetoel, Long-Lemoh, Glé-Kambing, Indrapoeri en Djerir;

e. in de Moekim Pager-Ajer: Lampermej, en

f. in de XXVI Moekims: Pango, Oleh-Karang, Lamjong, Pakan-Kroeng-Tjoet en Toengkoeb.

Uit den aard der zaak moesten de aan beide zijden blootgestelde communicatielijnen door de IV en XXII Moekims worden verlaten.

Reeds vroeger werd opgemerkt, dat het terrein aan beide zijden der kloof van Beradin niet toelaat, de IV Moekims door versterkingen te omsluiten en den gemeenschapsweg daarheen veilig te maken. Bovendien ligt deze streek te ver van onze hoofdvestiging.

Dit laatste argument klemde in nog sterkere mate ten aanzien van de vijandig gezinde XXII Moekims, waar wij op de lijn Anagaloeng—Glé-Kambing in de eerste helft van 1884 nagenoeg bij ieder transport een gevecht hadden te leveren.

In hoofdzaak bleef, naar het ons voorkomt, dan ook de keuze slechts over tusschen de volgende drie stelsels:

1. De uiterste Oostelijke grens trekken over Toengkoeb-Anagaloeng, waardoor wij onze uitgebreide vestigingen op deze beide plaatsen konden behouden en een groot deel der XXVI

Moekims en der VII Moekims Baid (behoorende tot de sagi der XXII Moekims) in onze macht bleef;

2. De linie inkrimpen ongeveer tot aan de reeds eenigszins versterkte lijn Pakan-Kroeng-Tjoet, Lamjong, Oleh-Karang, Lampermej, Lambaroe, Tjot-Goe, Ketapan-Doea, Pakan-Badak, waardoor althans een deel dezer posten in de nieuwe linie zoude kunnen worden opgenomen;

3. Den kring van posten zóó eng trekken, als de zuiver militaire eischen toelieten.

Het *eerste* stelsel zoude niet dan met groote opofferingen kunnen worden uitgevoerd; het versterken der Oostelijke grens over Toengkoeb dwars door het vijandig gezinde deel der XXVI Moekims zoude ons ongetwijfeld veel verliezen kosten; de uitgebreidheid der linie zoude een zeer groot aantal versterkingen noodzakelijk maken; de bezetting van Atjeh zoude dus slechts weinig of wellicht in het geheel niet verminderd kunnen worden en — wat het meeste moest klemmen — de communicatielijnen van Kota-Radja naar de verst afgelegen posten zouden zoo lang zijn, dat zij zonder het bestaan van tusschenposten niet volkomen veilig konden geacht worden. Dit stelsel verdiende dus onzes inziens in het geheel geene aanbeveling.

Het *tweede* bood de voordeelen aan, dat althans een deel der lijn reeds versterkt was, dat ook hierdoor de verdere inrichting der stelling zonder groote verliezen zoude kunnen plaats hebben, dat een niet onaanzienlijk deel der XXVI en XXV Moekims met eene rustige bevolking binnen de linie bleef vallen en dat wij onze zeer uitgebreide vestiging te Lambaroe in de XXII Moekims, waardoor de Atjeh-rivier tot zoover in onze macht bleef, konden behouden. De lengte der

postenlinie zoude ook nu nog vrij aanzienlijk zijn, doch de afstanden tot Kota-Radja werden klein genoeg om tusschenposten te kunnen ontberen.

Het *derde* stelsel eindelijk zoude uit een financiëel oogpunt het voordeeligste zijn, terwijl aan de militaire eischen het best werd voldaan: het aantal posten zou gering zijn en de bezetting van Atjeh dus veel verminderd kunnen worden, terwijl de veiligheid binnen de linie het meest verzekerd zoude wezen. Wij gaven echter een groot deel van het eenmaal veroverde gebied prijs, waardoor het moreel des vijands zeker aanmerkelijk zoude verhoogd worden. De concentratie toch *is* — ook in de oogen der oorlogspartij — een terugtocht; hoe verder deze voortgezet zoude worden, des te grooter de triomf des vijands.

De Regeering besloot, het tweede stelsel aan te nemen: de lijn der versterkingen zoude in grove trekken loopen van Pohama over Pakan-Kroeng-Tjoet, Lamjong, Roempit, Lampermej, Lambaroe, Ketapan-Doea en vanhier ongeveer in de richting van Salang tot aan de zee verlengd worden.

Welke nu ook de beweegredenen mogen geweest zijn, die tot deze keuze hebben geleid, zeker is het, dat hierdoor de terugtocht zooveel mogelijk beperkt werd. Daartegenover staat echter, dat het op *afdoende* wijze versterken eener zoo uitgebreide lijn aanzienlijke sommen zoude kosten en dat het verzekeren der volkomen veiligheid binnen de linie veel meer tijd en geduld zoude vorderen, dan wanneer de kring zoo eng mogelijk ware getrokken.

Het is niet overbodig, reeds nu op dit laatste te wijzen, omdat velen, die indertijd plaats hadden in de voorste gele-

deren van de bestrijders der concentratie, die geene opofferingen te groot vonden om te behouden al wat wij hadden en die dus — eenmaal tot de concentratie besloten zijnde — de keuze der Regeering, om niet verder terug te gaan, moesten toejuichen, thans ook het luidst de stem verheffen, om als eene groote teleurstelling te constateeren, wat ieder die nadenkt van te voren had kunnen weten, nl. dat de *volkomen* veiligheid binnen de linie en aan de grens daarvan in het kort tijdsverloop sedert het bezetten der stelling nog niet is verkregen.

DE STELLING.

Bij de ondervolgende korte beschrijving der stelling, zooals deze na de geheele voltooiing zal bezet zijn, wordt verwezen naar de bijgevoegde schets.

De postenlinie, welke onze hoofdvestiging Kota-Radja en Olehleh op een afstand van gemiddeld 4 à 5 palen omgeeft, bestaat uit versterkingen van vier typen:

a. Posten, bezet door 150 man Infanterie en bewapend met 2 kanons en 1 Coehoornmortier;

b. Posten, bezet door 75 man Infanterie en bewapend met 2 kanons en 1 Coehoornmortier;

c. Posten, bezet door 50 man Infanterie en bewapend met 2 kanons en 1 Coehoornmortier;

d. Verhoogde wachthuizen zonder geschutbewapening, welker bezetting door de nevenliggende post van 150 man gegeven en om de 24 uren afgelost wordt.

De kanons zijn van 12 cM. Achterlaad, dan wel van 8 cM. getrokken Veld-; de Coehoornmortier dient op de meeste posten slechts tot het werpen van lichtkogels; op enkele posten zijn ook granaten in de uitrusting begrepen.

De versterkingen zijn:

NAMEN.	INFANTERIE-BEZETTING.	BEWAPEND MET		
		kanons van 12 cM. A.	kanons van 8 cM. V.	Coehoorn mortier.
1. Kota Pohama. . . .	75	—	2	1
2. Pakan-Kroeng-Tjoet .	75	—	2	1
3. Lamjong	150	1	1	1
4. Boekit-Karang . . .	50	—	2	1
5. Roempit	150	1	1	1
6. Tjot-Iri.	50	—	2	1
7. Wachthuis aan de Lingkar	VanLampermej	—	—	—
8. Lampermej	150	1	1	1
9. Siroen	50	—	2	1
10. Lambaroe	150	1	1	1
11. Wachthuis Lamsajoen.	Van Lambaroe	—	—	—
12. Lamrong	75	—	2	1
13. Lampeneroet	75	1	1	1
14. Wachthuis Lamara. .	Van Ketapan-Doea	—	—	—
15. Ketapan-Doea. . . .	150	1	1	1
16. Blang	50	—	2	1
17. Lamdjamoe	150	1	1	1
18. Lamtih	50	—	2	1

Alleen de versterkingen 2, 3, 8, 10 en 15 bestonden reeds vroeger doch worden geheel herbouwd, waarbij Lampermej van den linker- naar den rechter-oever der Atjeh-rivier verplaatst wordt.

Behalve de bovengenoemde garnizoenen der posten bestond de Infanterie-bezetting van Groot-Atjeh op 1 Augustus 1885 nog uit 2 Compagnieën te Olehleh, 2 geheele en 2 halve Bataljons, te zamen 12 compagnieën te Kota-Radja en 1 compagnie te Lambaroe.

Kota-Radja en Olehleh zijn bewapend met kanons van 9 cM. glad ijzer en 8 cM. getrokken Veld- en Berg- en met Coehoornmortieren voor eigen verdediging.

De vesting-artillerie, voor de bediening van al de genoemde vuurmonden bestemd, bestaat uit 2 compagnieën.

Te Kota-Radja zijn verder in garnizoen: 1 Batterij Berg-artillerie, $^1/_2$ Escadron Cavalerie en een detachement Genie-troepen.

De staven van de verschillende takken van dienst zijn te Kota-Radja, in welks nabijheid (te Panteh-Perak) zich ook het groote Hospitaal bevindt. Van het personeel der administratie en van den geneeskundigen dienst is een klein gedeelte op enkele posten ingedeeld.

Te Olehleh is het magazijn voor de reserve-munitie.

Bij Kota-Radja (te Pendeti) is het depôt der dwangarbeiders gevestigd.

Behalve de opgenoemde posten, die de nieuwe linie vormen, bestonden op 1 Augustus 1885 nog voorloopig de oude versterkingen:

a. buiten de linie: Tjot-Goe met eene Infanterie-bezetting van 1 compagnie en eene bewapening van 1 kanon

12 cM. A, 1 kanon van 8 cM. V, en 1 Coehoornmortier;

b. binnen de linie: Pango, dat waarschijnlijk spoedig zal ontruimd worden nu de nieuwe post Lampermej sedert 27 Juli bezet is, en Oleh-Karang, dat dienst gedaan heeft als depôt van materialen voor de nieuwe posten Boekit-Karang, Roempit en Tjot-Iri.

Al de nieuwe posten zijn op semi-permanente wijze gebouwd. Eene zware palissadeering, tegen vuur uit achterlaadgeweren bestand en samengesteld uit staande palissaden of liggende platen, omgeeft de houten gebouwen, die de officiers-woningen, kazernes, magazijnen enz. vormen. De palissadeering is omgeven door eene ijzerdraadversperring, gemiddeld 8 Meter breed.

Verschillende bijgebouwen van hout zijn buiten de versterking, aan de binnenzijde der linie, opgericht en eveneens door eene ijzerdraadversperring of door een ijzeren hek omgeven.

De vorm van al de posten is die eener vierkante redoute met twee bastions, gelegen op de uiteinden der diagonaal, welke ongeveer de richting der linie aangeeft. De wachthuizen bestaan uit eene hooge palissadeering van liggende balken in den vorm van een rechthoek met twee kleine bastionvormige uitbouwingen; zij hebben eene verdieping, zoodat over de palissadeering gevuurd kan worden; bovendien zijn in het onderste gedeelte schietsleuven in de palissadeering gelaten.

De gemeenschap tusschen de versterkingen en met Kota-Radja bestaat in de eerste plaats uit eene ceintuurstoomtrambaan met twee straallijnen naar Kota-Radja, alwaar zij aan de lijn naar Olehleh aansluiten. De spoorbreedte is 75 cM. en het trekvermogen der locomotieven ruim 100 ton, zoodat de stoomtram het best te vergelijken is met een locaal-spoorweg. De ceintuurbaan zal Lamjong, Boekit-Karang, Roempit, Tjot-

Iri, Lampermej, Lambaroe, Lamrong, Lampeneroet, Ketapan-Doea, Blang en Lamdjamoe verbinden; de straallijnen van Kota-Radja loopen naar Lambaroe en Ketapan-Doea. Op 1 Augustus 1885 waren de beide straallijnen en de ceintuurbaan van Lamdjamoe af tot aan de rivier bij Lampermej voltooid; de brug welke hier over de Atjehrivier moet voeren was bijna afgewerkt, terwijl de aarden baan tot Lamjong geheel gereed was.

De trambaan heeft overal enkel spoor met de noodige wissels, draaischijven en andere accessoires; zij is zooveel verbreed, dat naast de tramlijn een begrinte weg overblijft, geschikt voor de beweging der verschillende wapens.

Het is nog onzeker, of de ceintuurtrambaan later zal worden uitgebreid door den bouw der straallijn Lamjong—Kota Radja met een zijtak naar Pakan Kroeng Tjoet.

Van Lamjong voert thans een grintweg naar Pakan-Kroeng Tjoet en Kota Pohama, van Lamdjamoe een grasweg naar Lamtih.

Behalve dezen ringweg langs de postenlinie voeren straalwegen, voor een klein deel uit Olehleh, voor het grootste deel uit Kota-Radja, naar de verschillende posten; voor de richting dezer wegen kan volstaan worden met eene verwijzing naar de schets.

Eindelijk bestaat eene vrij goede communicatie te water tusschen Olehleh en Lamtih, tusschen Olehleh, Kota Radja, Lampermej en Lambaroe en tusschen Lamjong, Pakan Kroeng Tjoet en Kota Pohama.

Kota Radja, Olehleh en al de verschillende posten zijn onderling verbonden door een telephoonnet met een centraalbureau te Kota-Radja.

Zooals uit het vorenstaande blijkt, is de gemeenschap in de stelling dus bepaald uitstekend te noemen.

De linie is omgeven door eene strook opengekapt terrein ter breedte van 1000 Meter. Door deze strook voeren van verschillende punten tal van voetpaden der bevolking en ook eenige vroeger door ons aangelegde wegen naar buiten. Deze wegen zijn:

a. van Pakan-Kroeng-Tjoet naar Tjadé,
b. van Lamjong naar Toengkoeb,
c. van Lambaroe naar Anagaloeng,
d. van Lambaroe naar Biloel,
e. van nabij Lampeneroet naar Tjot-Goe,
f. van Ketapan-Doea naar Boekit-Daroe,
g. van Ketapan-Doea naar Djempit,
h. van Lamdjamoe naar Pakan-Badak,
i. van Lamtih naar Lampagar.

KORT OVERZICHT

van het tijdvak Augustus 1884—1 Maart 1885; het bezetten der stelling en het intrekken der daarbuiten gelegen posten.

Reeds in het begin van September 1884 werd een aanvang gemaakt met de werkzaamheden tot inrichting der nieuwe stelling. Het eerst werd begonnen aan het Oostelijk deel door de oprichting van de versterkingen Roempit, Tjot-Iri, Boekit-Karang, Kota-Pohama en Siroen. Hiertoe werd het eerst de nieuwe weg van Oleh-Karang naar Roempit aangelegd, terwijl na de voltooiing daarvan de versterking Roempit op 29 September werd opgericht en bezet, zonder dat de vijand deze werkzaamheden noemenswaard stoorde. Inmiddels was ook aan den aanleg der wegen van Oleh-Karang naar Tjot-Iri en Boekit-Karang begonnen; toen eerstbedoelde weg voor een groot deel was voltooid, werden op 25 October de kampongs Lampoe-Tjot-Iri, Lamtjot en Tjot-Iri, waaruit de vijand meermalen onze wegwerkers had beschoten, door onze troepen genomen en aldaar een bivak ingericht, terwijl tegelijkertijd met den bouw der versterking Tjot-Iri ten Westen van dit bivak een aanvang werd gemaakt. Hoewel de vijand in gering aantal het bivak geregeld bleef beschieten, berokkende dit vuur ons slechts weinig verliezen. Op den 6 November, nadat het terrein hier was opengekapt en 's vijands ingravingen waren

geslecht, keerden de troepen uit het bivak naar Kota-Radja terug en werd de versterking Tjot-Iri door het daarvoor aangewezen garnizoen bezet. Nadat ook de weg naar Boekit-Karang voltooid was, werd deze versterking op 22 November opgericht en bezet, zonder dat de vijand iets deed om dit te bemoeielijken; hierdoor was het open gedeelte der Oostelijke grens tusschen Lamjong en Lampermej geheel versterkt.

Te Kota-Pohama was reeds op 25 September het garnizoen van de op den vorigen dag opgeheven versterking te Samalanga (Noordkust van Atjeh) aan wal gezet en was hier een aanvang gemaakt met den bouw der versterking uit de materialen, van Samalanga afkomstig. Ook hier werd geene stoornis van de zijde des vijands ondervonden. De gemeenschap met Pakan-Kroeng-Tjoet had voorloopig te water plaats.

Eindelijk was ook reeds op 14 November de post Siroen, waarheen van Lambaroe een bruikbaar pad voerde, opgericht en bezet; de werkers werden hier meermalen door 's vijands vuur verontrust, doch verliezen werden hier niet geleden.

Terwijl alzoo de Oosterlinie geheel versterkt werd, was ook met kracht aan de inrichting van het Zuidelijk deel der stelling begonnen.

De versterking Lamtih, waarheen reeds van Olehleh een bruikbare weg leidde, terwijl de aanvoer van materialen over de lagune kon geschieden, werd op 20 November opgericht en bezet, nadat de hiervoor noodige materialen waren aangekomen van de op 10 November opgeheven vestiging te Telok-Semawé (Noordkust van Atjeh).

Tegelijkertijd was tevens een begin gemaakt met den aanleg van den stoomtramweg van Kota-Radja naar Ketapan-Doea. Het voltooien toch van het Zuidelijk deel der ceintuurtrambaan

moest van het grootste belang worden geacht, om hiervan nut te kunnen trekken bij de latere oprichting en bouw der posten in dit deel der stelling.

In het begin van Januari 1885 was de tramlijn tot Ketapan-Doea voltooid, terwijl vanhier in de richtingen naar Blang en Lampeneroet en van Lambaroe in de richting naar Lamrong reeds was voortgewerkt. De werkzaamheden werden tusschen Ketapan-Doea en Lambaroe eenige malen door vijandelijk vuur verontrust, waarom — tot betere bescherming der werkers — reeds op 29 December 1884 een aanvang was gemaakt met den bouw van het verhoogde wachthuis Lamara, en op 13 Januari 1885 dat te Lamsajoen werd opgericht.

Tegelijk met al deze werkzaamheden werd krachtig voortgegaan met het opruimen van kampongs en beplantingen vóór de verschillende deelen der linie, en met het verbeteren van het wegennet. De voltooiing der gebouwen in de verschillende nieuw bezette posten, kon uit den aard der zaak slechts langzamerhand geschieden.

Zoo stonden de zaken, toen overgegaan werd tot de reeds geleidelijk voorbereide intrekking der posten Indrapoeri, Djerir, Glé-Kambing, Long-Lemoh, Tjot-Basetoel, Samagani, en Lepong-Ara op 13 Januari en van Panteh-Karang op den volgenden dag. De uitslag dezer beweging, die volgens veler meening niet dan met zeer belangrijke offers zoude kunnen worden uitgevoerd, logenstrafte gelukkig die sombere voorspellingen. Ofschoon op 13 Januari over een afstand van 8½ paal (van Anagaloeng tot Djerir) ongeveer 2000 man en tal van voertuigen in stelling of in beweging waren gedurende ongeveer 7 uren, waren onze verliezen zeer gering: gesneuveld 1 minder militair, gewond 1 officier en 12 minderen. Op den

14n werd, tegelijk met de ontruiming van Panteh-Karang, eene tijdelijke versterking te Boekloe aan den weg van Anagaloeng naar Lambaroe opgericht, welke versterking moest dienen tot beveiliging der talrijke transporten, welke thans geregeld voor den afvoer van materialen en goederen van dezen weg zouden moeten gebruik maken. Ook op dezen dag waren onze verliezen gering: één minder militair sneuvelde en 6 minderen werden gewond.

Velen zullen zich nog herinneren, hoe er, nadat tot de concentratie besloten was, dikwijls gedacht en gesproken werd over hetgeen ons bij dit terugtrekken te wachten stond. Wel moet men zich verbazen over het korte geheugen van hen, die thans weder luide hun stem verheffen over het ongunstige van den toestand te Atjeh, ja die zelfs zóóver gaan van te beweren, dat eerder achteruitgang dan verbetering is te bespeuren. Zijn zij dan allen vergeten, wat men vóór de ontruiming der posten in de bovenstreken der XXII Moekims voorspelde? Is er niemand die zich herinnert, hoe er zelfs waren, die vreesden dat het ondoenlijk zoude blijken onze bezittingen, ons geschut vandaar terug te brengen? Men zoude geneigd zijn, aan gebrek aan waarheidsliefde te gelooven, doch wij willen liever aannemen, dat ook hier het gebrekkige van het menschelijke geheugen aan die sombere profeten van toen en nu parten speelt, en dat de herinnering aan hunne profetieën te goeder trouw is uitgewischt. Wij kunnen evenwel den wensch niet onderdrukken, dat de onpartijdige lezer, die zich een eigen oordeel wil vormen over de waarde van veel onheilspellends, wat ook op dit oogenblik over Atjeh geschreven wordt, zich eens herinnere, welke ongunstige verwachtingen men koesterde van den terugtocht uit de posten, welke op 13 Januari met zoo geringe verliezen werden ontruimd.

Terwijl na 13 Januari dagelijks groote hoeveelheden materialen en goederen van Anagaloeng werden teruggebracht, werd de tramlijn naar Blang en Lamdjamoe zoover voltooid, dat hierlangs de opvoer kon plaats hebben van de materialen, bestemd voor de beide versterkingen, welke resp. op 26 Jan. en 5 Februari werden opgericht en bezet. Langzamer vorderde, door het zeer lage ongunstige terrein, de lijn Ketapan Doea-Lambaroe, waaraan uit de beide eindpunten tegelijkertijd werd voortgewerkt.

Op 12 Februari werden de posten Boekit Lampaja en Boekit Seboen in de IV Moekims opgeheven en op 15 Februari Kroeng Raba over zee ontruimd; op eerstgenoemden datum verloren wij 3, op 15 Februari 2 gewonden, allen mindere militairen.

Toengkoeb in de XXVI Moekims werd op 21 Februari opgeheven, zonder dat wij daarbij verliezen leden.

De beide laatste op te richten versterkingen in het Zuidelijk deel der stelling, Lampeneroet en Lamrong, werden resp. op 21 en 25 Februari bezet, zoodat thans kon worden overgegaan tot de intrekking der nog buiten de linie gelegen posten Senelop, Montasik, Anagaloeng, Boekloe en Pakan-Badak, welke gelijktijdig op 28 Februari plaats vond en met geringe offers: 1 doode en 6 gewonden, allen minderen, volbracht werd.

Tjot-Goe, dat door zijne gunstige ligging op een heuvel van 40 Meter hoogte op geringen afstand van de nieuwe linie de werkzaamheden in dit deel der stelling goed kon dekken, bleef voorloopig behouden.

Zoo was dan op 1 Maart 1885 de concentratie volbracht, terwijl de communicatiën naar de verschillende posten in voldoenden toestand en de opruimingen van het terrein vóór de

linie voor een groot deel volbracht waren. Reeds op 24 Februari was het 10e Bataljon naar Java teruggekeerd en op 1 Maart volgde ook het 11e Bataljon.

Veel bleef er nog te doen over, om de stelling zooals zij geprojecteerd was te voltooien: de oude versterkingen, die in de nieuwe linie waren opgenomen, moesten worden verbouwd; de gebouwen in de nieuw opgerichte posten en de ceintuurtramweg in het zuidelijk deel der linie worden afgewerkt; de tramlijn Lambaroe—Lamjong en verschillende straalwegen voor gewoon vervoer nog worden aangelegd; de opruimingen van het terrein tot op een afstand van 1000 Meter van de stelling op eenige punten nog worden voortgezet.

Zooals echter de stelling op 1 Maart was versterkt en bezet, vormde zij een volledig geheel en bezat zij in alle opzichten de defensieve kracht, die men haar bij het ontwerpen als eisch had gesteld. Met groote energie en voortvarendheid was de moeielijke taak, aan den Civielen en Militairen Gouverneur opgedragen, volbracht in den bepaalden tijd en met *veel* geringer offers, dan men van vele zijden vreesde. Inspanning van *alle* krachten was meermalen geëeischt geworden van de troepen en niet het minst van de officieren en minderen van het wapen der genie. Wie het tijdvak van Augustus 1884—1 Maart 1885 te Atjeh heeft doorleefd, zal zeker een zeer gunstigen indruk behouden van de lust en den ijver, waarmede de gevorderde en noodzakelijke zware diensten door het leger werden volbracht.

Welke resultaten kan men van de nieuwe orde van zaken in Groot-Atjeh verwachten?

De thans in Groot-Atjeh aangenomen gedragslijn sluit een optreden buiten de grenzen der stelling *volkomen* uit. Ofschoon nu de geconcentreerde stelling eene zuiver defensieve is, zoo moet toch het beginsel „om onder geen omstandigheden daarbuiten op te treden" geheel op zichzelf worden beschouwd, want het is volstrekt geen logisch gevolg van het defensieve karakter der stelling. Eene goede verdediging toch — zoo leeren alle krijgskundigen — moet offensieve bewegingen nimmer geheel uitsluiten; zij moet door den afweer den aanvaller verzwakken en voor zich zelve de gelegenheid open houden, op de gunstigste oogenblikken den tegenstander gevoelige verliezen toe te brengen, waartoe zij tijdelijk aanvallend moet handelen.

De geheel *lijdelijke* afweer levert op zichzelven groote nadeelen vooral van moreelen aard op, die slechts kunnen worden opgewogen door de voordeelen, welke te behalen zijn door op het gunstige tijdstip — zij het ook slechts tijdelijk — offensief op te treden.

Deze regels van algemeene strekking hebben naar onze meening ook ten volle hunne waarde ten opzichte der in Groot-Atjeh ingenomen stelling. Het doel, om onze vestiging aldaar met veel geringer offers dan vroeger te behouden, is

volkomen bereikt, nu de opgerichte versterkingen eene zeer goede dekking opleveren en de communicatie-wegen, die daarheen voeren, veilig zijn. De stelling in haar geheel is, evenzeer als iedere post afzonderlijk, tegen alle aanvallen van den inlandschen vijand bestand, kortom het defensief vermogen is zoo groot, dat de vijand niets van belang kan ondernemen.

Maar er zijn nog andere factoren *van moreelen aard*, die niet licht geschat mogen worden; factoren, die niet zoo gemakkelijk onder cijfers zijn te brengen als b. v. de sterkte der bezetting of de geldelijke offers, die het bezit van Atjeh aan de schatkist oplegt, en welker invloed eerst na verloop van tijden zal blijken.

In de eerste plaats noemen wij den geest der bezettingstroepen. Terwijl vroeger Atjeh eene leerschool was voor onze bataljons, vreezen wij dat thans, zoolang men zich tot den absoluut lijdelijken afweer zal bepalen, het moreel der troepen geleidelijk zal dalen. Men is zoowel op de posten als op de ceintuurbaan en in de opengekapte strook van 1000 Meters vóór de postenlinie uit den aard der zaak blootgesteld aan beschietingen, zij het ook door kleine benden of door enkele vijandelijke personen; patrouilles, wachten en posten zijn verplicht, voortdurend de grootst mogelijke waakzaamheid in acht te nemen, ten einde verraderlijke overvallingen, waarop zij steeds voorbereid moeten zijn, te voorkomen; toch zullen dergelijke overvallingen van tijd tot tijd plaats kunnen hebben, want de listige Atjeher heeft genoeg geduld om gedurende langen tijd de gunstige gelegenheid te bespieden en dan eindelijk van een enkel oogenblik van onvoorzichtigheid gebruik te maken, om eene patrouille of een schildwacht te overvallen. De beschietingen van enkele posten, of van werk-

lieden of troepen, die zich op den ceintuurweg of in de open strook daarvóór bewegen, zullen ons wel is waar door den grooten afstand, waarop het geschut- en geweervuur der posten den vijand kan houden, slechts geringe verliezen bezorgen; ook overvallingen kunnen door voortdurende groote waakzaamheid tot een minimum beperkt worden; toch zullen beide oorzaken het moreel der troepen ongetwijfeld doen dalen, omdat zij weten, dat zij den vijand niet mogen gaan verdrijven uit de dekkingen, waaruit hij vuurt, en den verraderlijken Atjeher, die een schildwacht of wellicht — zooals reeds is gebeurd — ongewapenden, vrouwen en kinderen vermoordde, niet mogen vervolgen in de kampongs buiten de linie, waarin hij veilig is door de consequente toepassing van het beginsel van zuiver lijdelijken afweer.

Als tweede nadeel van dit absoluut beginsel geldt de verhooging van het moreel des vijands. Eene vijandelijke bende, die in de kampongs nabij onze posten verblijft, kan zich daar volkomen veilig achten. Zij kan zich ieder oogenblik aan den rand der open strook ingraven en posten, treinen enz. als 't ware ongestraft beschieten, terwijl zij zich eveneens naar verkiezing aan het gevecht kan onttrekken, zonder het minste gevaar voor vervolging. Aan den vijand zijn dus alle voordeelen van het initiatief in de hoogste mate verzekerd: nabij onze stelling gehuisvest en aldaar volkomen vrij in hare bewegingen, kunnen de benden al onze handelingen bespieden en van elke kleine fout gebruik maken, om binnen de linie door te dringen en hier te rooven en te moorden; de enkele onverschrokken vijanden, die er in geslaagd zijn, een of meer militairen te vermoorden of hun geweren te stelen, keeren als helden terug in de kampongs buiten de linie, waar zij voor

alle straf gevrijwaard zijn. In welke mate dit alles den overmoed onzer vijanden moet aanwakkeren, is duidelijk; thans zijn *zij* het, die offensief kunnen optreden, zij het ook slechts in ondernemingen op kleine schaal; *zij* kunnen het oogenblik kiezen, waarop een vuurgevecht zal begonnen of afgebroken worden; *zij* kunnen kleine patrouilles, wachten of schildwachten aanvallen, of wel in het gebied binnen de postenlinie komen rooven, terwijl wij ons bij dit alles slechts tot den lijdelijken afweer bepalen. Dat de vijand deze onze houding alleen aan zwakheid zal toeschrijven en ook inderdaad toeschrijft, is zeker; trouwens wie zal daaraan een anderen naam geven?

Om de boven ontwikkelde redenen moet het absolute stelsel, om onder geene voorwaarde met troepen buiten de stelling op te treden, bepaald worden afgekeurd. Dat optreden moet uitzondering, hooge uitzondering blijven, dit geven wij gaarne toe; maar het moet in bepaalde gevallen geoorloofd zijn. Wanneer onze troepen en versterkingen onophoudelijk uit eene of andere streek worden bestookt, wanneer roovers en moordenaars herhaaldelijk vandaar uit tusschen onze posten doorsluipen, om na het gelukken hunner verraderlijke handelingen weder naar die kampongs terug te keeren, dan wordt het plicht, de vijandelijke benden op haar eigen terrein aan te tasten en te bestraffen. Eene kleine kolonne, onverhoeds uit onze linie vooruitrukkende en na het volbrengen harer taak onmiddellijk weder daarbinnen terugkeerende, kan — gesteund als zij is door de dicht achtergelegen posten — eene zoodanige onderneming zonder twijfel met zeer geringe verliezen ten einde brengen. En de verliezen, die men nog bij eene dergelijke offensieve beweging mocht lijden, zullen ruimschoots worden opgewogen door de verhooging van het moreel der

eigen troepen en door den gevoeligen slag, dien men aan 's vijands overmoed zal toebrengen. Zulk een optreden past bovendien geheel in het stelsel van verdediging, door het innemen der geconcentreerde stelling beoogd; slechts door eene dergelijke wijze van handelen kan men den vijand ontzag blijven inboezemen en bij hem de overtuiging vestigen, dat wij niet de zwakste partij zijn, al hebben wij ons bepaald tot het bezetten en verdedigen van een beperkt gebied.

Wat overigens het defensief vermogen der stelling betreft, wij teekenden reeds aan, dat dit zonder eenig voorbehoud ruimschoots voldoende is. De versterkingen zijn alle volkomen stormvrij en bestand tegen het vuur, dat men verwachten kan. Haar onderlinge afstand (gemiddeld 1000 à 1500 Meter) laat toe een krachtig kruisvuur te brengen op het voorwaarts en tusschengelegen terrein. Een aanval op eene enkele post of op een deel der linie is dus ondenkbaar en zoude niet de geringste kans van slagen hebben.

Mogelijk blijft echter steeds het doorsluipen der linie althans des nachts; wel behoeft men binnen den kring der posten geene vrees te koesteren voor het optreden van sterke benden, maar voor enkele stoutmoedige personen zal dat doorsluipen mogelijk blijven. De maatregelen om dit zooveel mogelijk te beletten bestaan in het uitstellen van hinderlagen door de posten en door het garnizoen van Kota-Radja; terwijl ook, wanneer bekend is dat verdachte personen zich binnen de linie ophouden, bevelen gegeven worden tot het afsluiten der linie door hinderlagen en tot het doorzoeken der kampongs door patrouilles. Door de toepassing dezer maatregelen wordt het aan grootere benden onmogelijk gemaakt, tusschen de versterkingen door te dringen, terwijl ook voor enkele vijanden dit binnensluipen steeds met gevaar gepaard gaat.

Kota-Radja en Olehleh, beschermd als zij zijn door den kring van voorgelegen versterkingen en voorzien van een sterk garnizoen, zijn voldoende veilig te achten. Beide plaatsen zijn omringd door eene afsluiting, ten deele uit ijzeren hekken of pagars bestaande, voor een ander deel door de lagune gevormd, van welke afsluiting de toegangen door wachten en posten bewaakt worden; het blijft uit den aard der zaak voor enkele personen mogelijk, des nachts die afsluiting op een of ander punt te forceeren, een diefstal te plegen of een schildwacht te bekruipen, doch ondernemingen van eenig belang tegen onze hoofdvestigingen zijn niet te vreezen.

Te Kota-Radja bestaat nog de oude kraton, waarvan echter de aarden wallen thans geheel gesloopt en door een geêrenailleerden ringmuur met voorliggende ijzerdraadversperring vervangen zijn. De kraton vormt dus een fort, dat tegen alle aanvallen van een inlandschen vijand volkomen bestand is.

Eindelijk moet nog gewezen worden op het groote nut der telephonische gemeenschap tusschen de posten onderling en met Kota-Radja en Olehleh, waardoor de Gouverneur steeds in staat is, alle belangrijke berichten oogenblikkelijk in te winnen en ter zake maatregelen te treffen of bevelen te geven; voor de eventueel noodige troepenverplaatsingen vormen de ceintuurtrambaan en de straalwegen verder eene inderdaad uitstekende gemeenschap in alle deelen der stelling.

Hebben wij in het vorenstaande de geconcentreerde stelling uit een militair oogpunt beschouwd, thans moeten wij nog een blik werpen op den toestand der bevolking, zooals deze zich na de concentratie heeft ontwikkeld. De thans gevolgde richting, waardoor het optreden buiten de stelling volkomen is uitgesloten, is namelijk niet zonder invloed gebleven op

den toestand en de gezindheid der Atjehsche bevolking. Daardoor toch hebben wij de bewoners van Groot-Atjeh feitelijk in twee scherp afgescheiden deelen gesplitst n. l. zij, die binnen de linie wonende geheel onder het Nederlandsche gezag staan en onze bescherming genieten en zij, die daarbuiten wonende geheel aan onzen invloed zijn onttrokken en steun noch bescherming van ons te wachten hebben.

Het is noodig, al dadelijk de aandacht er op te vestigen, dat eene zoo scherpe afscheiding tusschen hen, die feitelijk als onze onderdanen moeten beschouwd worden, en hen, die geheel van ons onafhankelijk zijn, niet bestond vóór het innemen der nieuwe stelling. Toen toch stond geheel Groot-Atjeh in meerdere of mindere mate onder onzen invloed, een invloed, die zich trouwens in den loop der tijden door de bemoeiingen der besturende ambtenaren en het optreden van troepen op nagenoeg alle punten heeft doen gevoelen.

Van 1 Maart 1885 af hebben wij echter een groot deel der bevolking, ook van die streken, welker bewoners zich rustig aan ons gezag hadden onderworpen, aan haar lot overgelaten en — door haar voor den vervolge onze bescherming te onthouden — hebben wij haar *gedwongen*, nauwere aansluiting te zoeken bij de vijandig gezinde hoofden en benden. Die aan zichzelve overgelaten bevolking toch mist de middelen, om zelfs al wilde zij, de vijandelijke benden uit haar gebied te weren, en is dus genoodzaakt, aan onze vijanden huisvesting te verleenen en voeding te verstrekken, om voor zich zelve roof en plundering te ontgaan. Vooral de nabij de grenzen onzer stelling gelegen kampongs zijn uit den aard der zaak de gewone verblijfplaatsen der vijandig gezinde hoofden en van hunne volgelingen; de bevolking is hier dus wel genoodzaakt, min

of meer hulp te verleenen aan onze vijanden, zelfs al brengen overigens hare gezindheid en haar belang mede, zich geheel van deelneming aan den strijd te onthouden. Bovendien vergete men niet, dat de grens der nieuwe stelling eene geheel willekeurig door onze belangen bepaalde lijn is, zoodat moekims en kampongs, welke door die lijn doorsneden werden, hierdoor plotseling in twee deelen werden gesplitst, waarvan het eene gedwongen wordt, met de vijandelijke benden te heulen, en het andere geheel onder onzen invloed staat. Bij den sterken band, die in het algemeen tusschen de bewoners eener zelfde kampong of eener zelfde moekim bestaat, verbonden als zij zijn zoowel door hunne gemeenschappelijke belangen als door familiebetrekkingen, is het dus niet te verwonderen, dat ook de bevolking, die binnen de linie doch nabij haar grenzen woont, niet geheel is vrij te pleiten van conniventie met den vijand. Het vorenstaande diene tot verklaring, waarom juist de binnen doch nabij de grenzen onzer stelling wonende Atjehers het doorsluipen van vijandelijke personen meermalen begunstigen, hen huisvesten of althans het bestuur onkundig laten van hunne aanwezigheid.

Eene andere veel krachtiger oorzaak werkt echter het bereiken van een zuiveren toestand nog meer tegen. Het verzet tegen ons gezag heeft meer en meer den vorm aangenomen van eene nationale zaak en vindt tevens zijn krachtigsten steun in het zich ontwikkelend fanatisme.

Sedert Augustus 1884 is de te Kemala (Noordkust van Atjeh, in het binnenland gelegen) gevestigde, door ons niet erkende sultan meerderjarig verklaard en heeft hij, zij het ook slechts in naam, als opvolger der vroegere sultans het beleid der zaken zelf in handen genomen. Deze jonge sultan

Toeankoe Mohammed Daoed, is een achterneef van den laatsten sultan van Atjeh, die na den val van Kota-Radja in het begin van 1874 overleed; hij is volgens de Atjehsche adat de rechtmatige opvolger van de Sultanswaardigheid. En nu moge in de laatste jaren van het bestaan van het Atjehsche rijk het *gezag* van den sultan al zeer gering geweest zijn, dit neemt niet weg, dat de rechten van den legitiemen opvolger op den sultanstroon algemeen erkend worden, want de Atjehers houden streng vast aan de erfopvolging volgens de adat.

Toeankoe Mohammed Daoed is dus in de oogen van allen de wettige Sultan. Het Nederlandsch bestuur moge het *gezag* van den Sultan vervangen hebben, een feit dat trouwens in Groot-Atjeh lang niet algemeen erkend wordt, zeker is het dat alle Atjehers den jongen Sultan erkennen als rechtmatige opvolger van de Sultans-waardigheid. En ofschoon hij zich vooralsnog niet persoonlijk aan het hoofd stelt van de partij die het verzet tegen ons gezag predikt, zoo stelt toch die partij hem wel als zoodanig op den voorgrond en beroepen de leiders zich dan ook herhaaldelijk op hem, waar zij de bevolking aansporen tot afval van het Nederlandsch gezag of haar oorlogsbelasting (wang sabil) laten opbrengen. In ieder geval vertegenwoordigt thans de jonge sultan, hoe werkeloos hij ook persoonlijk moge blijven, het éénhoofdig nationaal gezag, en de nationale zaak van den strijd tegen de Hollanders is dus door zijne meerderjarigheidsverklaring in Augustus 1884 gebaat.

Eindelijk is het toenemen van het fanatisme onder de Mohamedanen een laatste en krachtigste factor, die onze belangen tegenwerkt. Dit verschijnsel is niet locaal: in de geheele Mohamedaansche wereld is in de laatste jaren meer leven te bespeuren, een leven dat zich het krachtigst doet gevoelen

n die landen, waar de Islam in strijd is gekomen met het Christendom. Het optreden van den Mahdi in Soedan, de heete strijd door de Engelschen hier gevoerd en ten slotte de ongelukkige afloop van dezen oorlog, die zeker door de partij van den Mahdi niet anders dan als eene groote nederlaag voor de Engelschen wordt beschouwd, hebben hunnen invloed op de ontwikkeling van het fanatisme ook in onze koloniën doen gevoelen. De woelingen, die in het eerste halfjaar 1885 in de Padangsche bovenlanden plaats grepen, zijn niet vreemd aan den invloed, door de gebeurtenissen in Soedan uitgeoefend. Zeker is het dat die gebeurtenissen te Atjeh door de oorlogspartij met groote belangstelling zijn gevolgd en dat zij door de geestdrijvers zijn geëxploiteerd als bewijzen, dat de Islam veld wint en voor haar de wereldheerschappij in de toekomst is weggelegd. Die geestdrijvers, onder wie Sjech Saman van Tirou (gewoonlijk Tengkoe di Tirou genoemd) (1) de voornaamste is, oefenen zeer grooten invloed uit, prediken het verzet tegen het Nederlandsche gezag als den heiligen oorlog en wekken de bevolking op tot bedrog, list, verraad en moord, als volgens den koran geoorloofde middelen in den strijd tegen de ongeloovigen.

Al de aangegeven oorzaken werken samen, om het vestigen van eene geregelde orde van zaken en het verwekken van vertrouwen tusschen het bestuur en de Atjehsche bevolking, zoowel binnen als buiten de linie, tegen te werken. De vroegere herhaalde wisselingen van bestuur en van politiek; de ontijdig ingevoerde verzwakking van het gezag, door de eenheid van civiel en militair bestuur te verbreken, — dit zijn de natuurlijke

(1) Tirou is eene plaats, gelegen in de binnenlanden ter Noordkust van Atjeh, en bezit eene zeer bekende school ter opleiding van Schriftgeleerden, die den titel van Tengkoe dragen. Sjech Saman is een harer leerlingen.

oorzaken, waarom het vertrouwen, dat de Atjeher in ons bestuur stelt, niet groot *kan* zijn. Verschillende handelingen van het bestuur, in den loop der tijden gepleegd, waaronder wij slechts noemen: het arresteeren, somtijds gevolgd door verbanning, van invloedrijke hoofden, die opgeroepen en te goeder trouw vrijwillig opgekomen waren, en het bevoordeelen van inlanders uit andere deelen van den Archipel boven de inboorlingen, — die handelingen hebben zelfs alle vertrouwen geschokt en het is dus niet te verwonderen, dat wij noch onder de hoofden noch onder de bevolking warme vrienden hebben. Hoe onaangenaam het ook klinke, de toestand, zooals deze zich in de jaren na onze tochten in de XXII en XXVI Moekims ontwikkeld heeft, dwingt ons te gelooven, dat de meeste bewoners ook binnen de linie in meerdere of mindere mate der oorlogspartij genegen zijn, en te erkennen, dat van onze zijde niet alles is gedaan, om dit te voorkomen.

Onder deze omstandigheden moest het uiterst moeielijk zijn, na de concentratie de meest doeltreffende maatregelen te nemen, om aan de eene zijde de veiligheid binnen de linie te verzekeren en het binnensluipen van bepaald vijandelijke personen te beletten en aan de andere zijde de belangen onzer Atjehsche onderdanen, vooral van hen die binnen de linie wonen, niet *volkomen* te verwaarloozen of te benadeelen. Een streng optreden tegen alle verdachte personen, het handhaven als het ware van een staat van beleg tegenover de Atjehers binnen de linie, is het middel tot verzekering der veiligheid; maar het is duidelijk, dat de behartiging der belangen van die bevolking, die feitelijk tot onze onderdanen behoort, eene grens moet stellen aan die strengheid. De moeielijkheden, die hieruit ontstaan, zouden uit den aard der zaak veel geringer

zijn geweest, indien de linie van versterkingen zóó dicht bij Kota-Radja en Olehleh ware getrokken, als de eischen der volkomen veiligheid dezer hoofdvestigingen toelieten.

Reeds bij besluit van 1 Maart 1885 stelde de Civiele en Militaire Gouverneur van Atjeh en Onderhoorigheden, ter verzekering van orde, rust en veiligheid binnen de linie, strenge strafbepalingen op het dragen van wapens door de Atjehsche bevolking, terwijl tevens een passenstelsel werd ingevoerd, dat het mogelijk zoude maken, kwaadgezinden buiten de linie te weren. Op 18 Mei, nadat gebleken was, dat de moord- en roofaanslagen nog niet ophielden, werden deze bepalingen door veel strengere vervangen: de punten, waar de linie mocht worden gepasseerd, hetzij om daarbinnen te komen of om naar buiten te gaan, werden tot eenige posten beperkt, terwijl ieder Atjeher, die langs andere punten zoude trachten binnen te sluipen, zoude worden neergeschoten; ook zij, die gewapend zouden worden aangetroffen (met uitzondering van eenige met name genoemde voorname hoofden), dan wel zich des nachts buiten de kampongs zouden bevinden, zouden als vijanden en roovers beschouwd en als zoodanig neergeschoten worden.

Natuurlijk hebben deze strenge maatregelen ten gevolge gehad, dat een klein aantal der aan de grens der linie wonende Atjehers naar buiten zijn uitgeweken en zich hebben gevestigd in de daar gelegen kampongs, die tot dezelfde moekim behoorden. De goede resultaten zijn echter evenmin uitgebleven: terwijl één jaar geleden nagenoeg de geheele mannelijke Atjehsche bevolking zich gewapend langs onze wegen bewoog, komt men thans slechts ongewapenden tegen. Een groot aantal patrouilles, dagelijks het terrein binnen de postenlinie doorkruisende, waakt voor de nakoming der strenge bevelen en

de veiligheid bij dag laat dan ook weinig of niets te wenschen over. Hoe het des nachts aan enkele onverschrokken roovers en moordenaars mogelijk blijft, hun bedrijf uit te oefenen, is reeds vroeger aangetoond.

Wat mogen wij nu van de toekomst verwachten? Ziedaar eene vraag, die van verschillende zijden op de meest uiteenloopende wijze beantwoord wordt. Ons antwoord echter zoude in het kort op het volgende neerkomen:

Tal van jaren, wellicht tientallen, zal het nog duren, alvorens de vestiging en erkenning van ons gezag in geheel Groot-Atjeh zal kunnen zijn tot stand gebracht. Thans bezitten wij slechts een klein gedeelte, maar dit bezitten wij dan ook inderdaad, niet slechts in naam. Den Atjeher, zoowel binnen en buiten de linie, moet het volkomen duidelijk zijn, dat onze tegenwoordige vestiging eene blijvende is; hij moet, hoe noode ook, erkennen, dat de onafhankelijkheid van Atjeh voor goed heeft opgehouden te bestaan, dat Atjeh feitelijk een deel uitmaakt van Nederlands bezittingen in Indië.

Naarmate die overtuiging zich meer en meer vestigt, naar diezelfde mate zal de bevolking ook buiten de linie leeren, zich bij den bestaanden toestand neder te leggen en zich dus aan ons gezag te onderwerpen. Van onze zijde is dus hiertoe in de eerste plaats noodig: het streng vasthouden aan het thans aangenomen stelsel der concentratie, het nalaten van alles wat weer opnieuw de vroegere onzekerheid omtrent onze voornemens voor de toekomst zoude doen geboren worden; m. a. w. het met een vasten wil blijven op den thans afgebakenden weg, het breken met het stelsellooze, dat onze politiek gedurende den geheelen Atjeh-oorlog helaas zoozeer heeft gekenmerkt. Gelukkig geeft de kostbare inrichting der nieuwe

stelling ons een waarborg, dat niet te eeniger tijd weder een nieuw ministerie in het moederland of eene nieuwe regeering in de koloniën plotseling zal afbreken, wat met zooveel moeite en kosten is opgericht. De treurige geschiedenis der Atjeh-politiek roept ons op iedere bladzijde waarschuwend toe, dat stelselloosheid niet het minste resultaat belooft. Het is te hopen en te verwachten, dat thans inderdaad een *stelsel* zal worden gevolgd, ook al laten misschien de tastbare resultaten daarvan nog vele jaren op zich wachten.

Maar dit laatste zal niet zoo zijn en is reeds nu niet meer zoo. Goede gevolgen zijn reeds nu op te merken, voor wie niet moedwillig de schaduwzijde der dingen zoekt. Reeds nu is de veiligheid binnen de linie aanzienlijk verbeterd en laat deze, althans bij dag, weinig of niets meer te wenschen over; reeds nu zijn onze verliezen veel geringer en bepalen zij zich tot de *zeer* zeldzame treffers door het vijandelijk vuur op de posten of de buitenste grens onzer stelling en tot de eveneens zeldzame slachtoffers eener overvalling of bekruiping.

Wie niet geheel de oogen sluit voor den toestand, zooals die in vorige jaren en vooral ook in de eerste helft van 1884 was, zal met ons van oordeel zijn, dat verbetering van dien toestand reeds nu is te bespeuren.

Tegenover de ongeluksprofeten, die — veelal onbekend met vroegere gebeurtenissen en toestanden — een enkel feit zoo breed uitmeten, dat men geneigd is, te gelooven dat hun gezichtskring zich niet verder uitstrekt dan tot de kennis van dat enkele feit, stellen wij met vertrouwen als onze meening op den voorgrond, dat het streng volgen van het thans aangenomen stelsel tot het gewenschte einde *moet* en *zal* voeren.

SCHETS DER STELLING IN GROOT-ATJEH

Schaal 1: 50000.

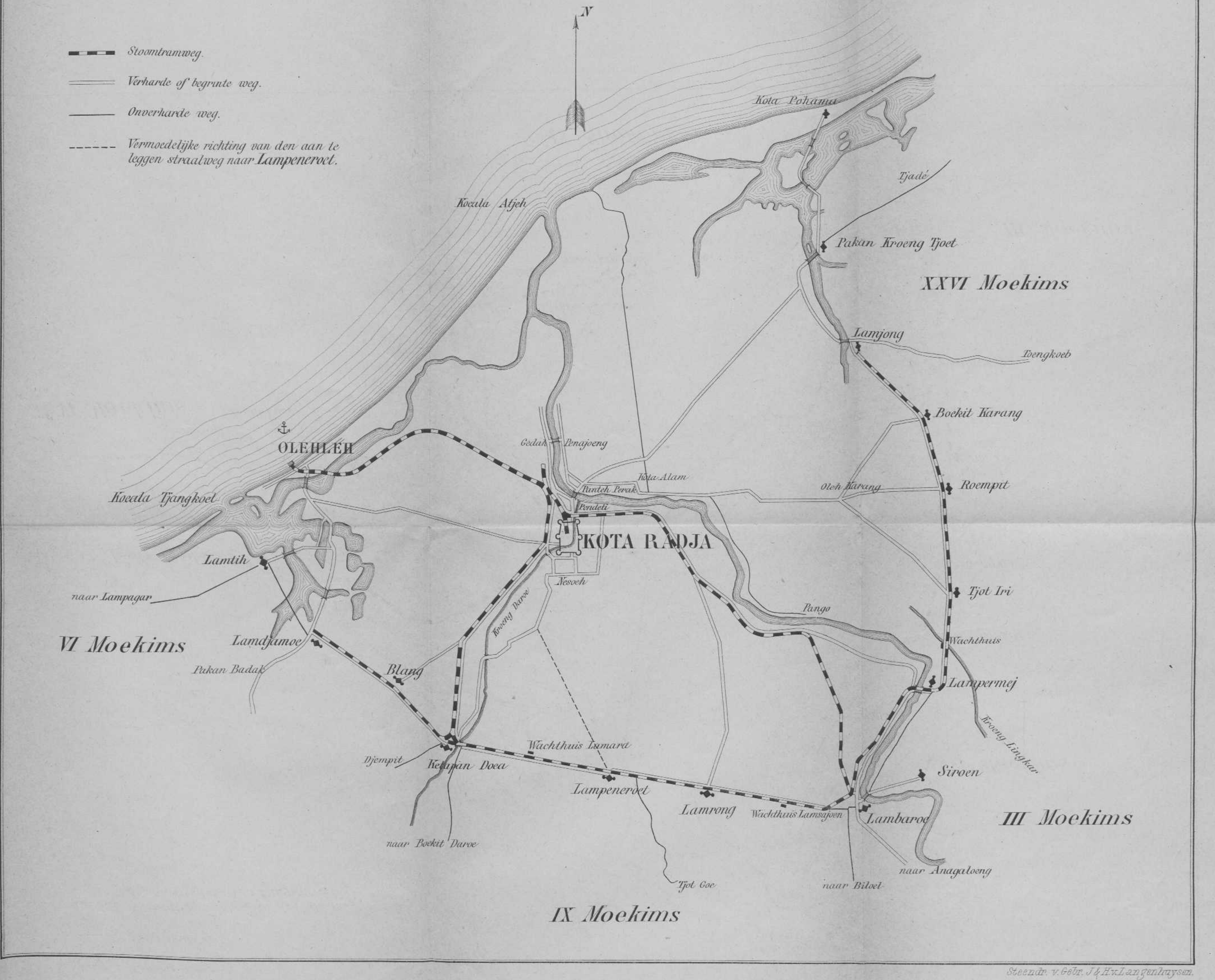

Steendr. v. Gebr. J. & H. v. Langenhuysen.

UITGAVEN VAN DE GEBROEDERS VAN CLEEF.

BESCHRIJVING VAN DEN ATJEH-OORLOG. Met gebruikmaking der officiëele bronnen, door het Departement van Koloniën daartoe afgestaan, samengesteld door E. B. KIELSTRA, Lid van de Tweede Kamer. Met kaarten en schetsen. Drie deelen. Gebonden in linnen. f **30.**—

RECUEIL MILITAIR voor het Ned. Oost-Indisch Leger. Verzameling van Algemeene Orders, Reglementen en Instructiën 1831—1882. Bewerkt door A. LUYMES en C. H. W. BOERS. Twee deelen. Gebonden . . . . f **17.50.**

DE TARIEVEN behoorende bij de verschillende administratieve Reglementen voor het Leger in Ned. Indië. Bewerkt door C. H. W. BOERS en B. W. C. G. VRIES. *Tweede uitgave.* . . . . . f **6.**—

VOORLOOPIG VOORSCHRIFT OP DEN VELDDIENST van het Ned. Indisch Leger. . . . . f **1.**—

DE NEDERLANDSCH-INDISCHE WETBOEKEN, benevens de Grondwet, het Reglement op het beleid der Regeering van Ned-Indië enz., door MRS F. G. A REITZ en L. A. DE FILLIETTAZ-BOUSQUET. 1370 bladzn. Gebonden . . . . f **10.**—

ZAKBOEKJE VOOR DEN OFFICIER TE VELDE, samengesteld door W. ROOSEBOOM . . . . f **2.90**

VADEMECUM VOOR OFFICIEREN van alle wapenen, ten gebruike bij het uitvoeren van werkzaamheden van verschillenden aard, in tijd van oorlog, door J. H. KROMHOUT . . . . f **4.50**

HET HEDENDAAGSCH GEVECHT. Gevechtsvormen der Infanterie, Cavalerie en Artillerie, door W. ROOSEBOOM. *Tweede, geheel opnieuw bewerkte uitgave* . . . . *Ter perse.*

HEDENDAAGSCHE HANDVUURWAPENEN, door J. E. H. HANCKAR. I. Ontwikkeling en inrichting. II. Vermogen en gebruik . f **3.55**

LEIDDRAAD BIJ HET ONDERRICHT IN DE WAPENLEER, door H. A. RINK. Tweede druk, bewerkt door A. M. KLERK DE REUS. Met Aanhangsel . . . . f **4.25**

DE GRAPHISCHE METHODE in hare toepassing op militair gebied, door P. A. VAN BUUREN . . . . f **1.90**